

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Történettudományi Doktori Iskola
Gazdaság-, régió- és politikatörténeti műhely

A VALLÁSSÓSSÁG TÖRTÉNELMI ÉS SZOCIOLÓGIAI DIMENZIÓI CSÍKBAN

PhD értekezés tézisei

Szerző: Fejes Ildikó

Témavezető: Dr. Gereben Ferenc CSc

2014

1. A kutatás előzményei, problémafelvetés

PHD dolgozatom célja egy etnikailag, vallásilag, néprajzilag jól körülhatárolható – Romániában, ezen belül Erdélyben lévő - régió, a Csíki Régió vallási jellemzése, a vallásosság történelmi dimenzióba helyezése. A kb. 115 000 lakossal és 61 településsel rendelkező régiólakónak több mint 86%-a magyar nemzetiségű és 84%-a római katolikus. A Csíki Régiónak etnikai és vallási homogenitásán túl sajátos vallási karaktert ad az itt élők történelmébe, kultúrájába, szokásjogába mélyen beleívódó vallásosság. Láthatólag a vallás ma is igen hatékony szereppel bír az itt élők személyes és közösségi életvitelében, ugyanakkor az egyház ma is a régió egyik legfontosabb társadalmi intézménye. Meglátásunkat alátámasztja, hogy a rendszerváltást követő - vallásosságot is érintő, vagy kimondottan vallásszociológiai vizsgálatok a vallásosság különböző dimenziói mentén mért értékekkel Romániát Európa élvonalába helyezik. Az elemzések ezt a képet tovább erősítették: Romániában a rendszerváltást követő két évtizedben vallásos revitalizáció folyamata zajlott, a vallásosságot mérő mutatók növekvő vallásosságot jeleztek. Valószínűsíthető, hogy ebből folyamatból a Csík sem jelent kivételt.

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy melyek azok a tényezők, amelyek a történelem folyamán meghatározók voltak Csík ma is egyedi, sajátos jellegének kialakulásában, és amelyek hatása ma is érezhető és empirikusan kimutatható.

Csík közelmúltjának vallásos arculatát egy 2010-ben végzett komplex, Csíkra nézve reprezentatív vallásszociológiai kutatás eredményei alapján körvonalazom. A kutatás a vallásosság különböző dimenzióinak mérésén túl olyan, a térségre,

ennek történelmére jellemző szempontok elemzését is lehetővé teszi, amelyekkel a vallásosság kapcsolatba állítható. Ilyen tényezők lehetnek Csíkban a nemzeti, nemzetiségi, kisebbségi identitás, az egyház és ezen belül a ferences szerzetesek történelmi szerepvállalása, társadalmi helyzete, a térség lakóinak mentalitása, valamint a térség gazdasági elmaradottsága, ennek következtében többségében ma is premodern jellege. A dolgozat első, Székelyföldet, ezen belül Csíkot és ennek történelmét bemutató részében ezeknek a tényezőknek a történelmi nyomait próbálom felszínre hozni, a dolgozat második, az empirikus kutatás eredményeit tartalmazó részében pedig Csík 2010-ben mért adatait mutatom be és elemzem ugyanezen jellemzők mentén. A kutatás hipotéziseiben részletesen bemutatom, hogy milyen gondolatmenet révén állítottam őket kapcsolatba Csík lakóinak vallásosságával.

Kutatásomat a következő hipotézisekre építettem:

1. hipotézis: Erőteljes vallásosság

Előzetes tereptapasztalatok és a régió általános vallásos „közhangulatából” adódóan kutatási hipotézisként fogalmaztam meg, hogy összehasonlítva az erdélyi, magyarországi, romániai adatokkal a vallásosság különböző dimenziói mentén magasabb értékek jellemzik a csíkiakat. A térségben intenzívebb közösségi és egyéni vallásgyakorlattal találkozunk, amely összefüggést mutat olyan „klasszikus” szocio-demográfiai mutatókkal, mint a nem, életkor, lakóhely típusa, iskolai végzettség, jövedelem.

2. hipotézis: A vallásosság a közösségi identitás szerves része

A vallásosság a székelység közösségi identitásának szerves része volt a múltban is és ennek erőteljesen ható kisugárzása van a mában is. A sajátos székely etnikai azonosságtudatnak történelmi gyökerei vannak, de a jelen folyamatainak is szerves része a székely identitás építése. Ennek az identitásépítésnek etnocentrizmusba hajló árnyalatai is kimutathatóak. A székely

identitást hangsúlyozó, esetleges etnocentrista attitűdök és a vallásosság különböző dimenziói közt összefüggések vannak.

3. hipotézis: Az intézményes egyház a térség intézményrendszerének szerves része, ez növeli a vallásosság társadalmi legitimitációját

A hagyományos székely és ezen belül a csíki társadalom fontos jellemzője a politikum – társadalom – egyház szerves összetartozása, kölcsönös függősége és egymásra hatása. Ezáltal a hagyományos társadalomban nem csupán a vallásos magatartás válik a mindennapi életvezetés részévé, hanem az intézményes egyház is magától adódó, szerves része a társadalom működésének. Az egyház és a hozzá köthető vallásos események nem csupán egy zárt rendszerben, a többi nyilvános társadalmi eseménytől elkülönülő módon működnek, hanem összefonódnak gyakorlatilag minden politikai, kulturális és társadalmi eseménnyel. Ezt az évszázados gyakorlatot a kommunizmus időszaka nem tudta végleg megszüntetni, a 90-es évektől kezdődően az egyház ismét a társadalmi intézményrendszer fontos alkotójává vált, ugyanakkor gyakorlatilag minden társadalmi-kulturális esemény fontos szereplőjévé. A helyi „állam”, politikum és egyház szétválasztásáról tehát nem beszélhetünk, ez nem csupán azáltal erősíti a vallásosságot, hogy társadalmi legitimitációt biztosít az egyház számára, hanem azáltal is, hogy az itt lakók életszemléletébe természetesen integrálódik az egyház, mint intézmény is. Ugyanakkor mind az intézményes egyház, mind pedig a hivatalos egyházat képviselő papság jelentős szimbolikus tőkével rendelkezik.

4. hipotézis: A ferences szerzeteseknek markáns hatása volt és van a térség lakóinak vallásosságára.

Csík lakóinak vallásosságában kiemelt szerepe van a ferences szerzetesek csíksomlyói megtelepedésének és működésének. A ferencesek aktív tevékenysége nagymértékben hozzájárult a térség katolikus integritásához, a kultúra, az oktatás vallási alapokra való helyezéséhez. A ferencesek működéséhez évszázadok óta

társuló Csíksomlyó Kegyetemplom, pünkösdi búcsú, Csíksomlyói Szűzanyatisztelet, Szent Antal kilenced stb. ma is kiemelt és megkülönböztető helyet foglal el a csíkiak vallásgyakorlatában és hitrendszerében.

5. hipotézis: A vallásosság összefüggésben áll a térség konzervatív, hagyománytisztelő mentalitásával

A vallásosságra erőteljesen ható tényező a konzervativizmus, a hagyományokhoz való ragaszkodás. Ennek a mentalitásnak és magatartásnak múltba nyúló gyökerei vannak, évszázados hagyománya van az újdonságoktól való elzárkózásnak, az „ősi törvények” szakralizálásának és ezáltal megváltoztathatatlanságának. A hagyománytisztelet napjainkban is jellemzi a csíkiakat, nem csupán narratív szinten, hanem az örökölt viselkedési minták tényleges áthagyományozása is az életvezetés része. Feltételezem, hogy minél inkább fontosnak tartja valaki a hagyományok ápolását, minél inkább konzervatív világgéppel rendelkezik, annál vallásosabb.

6. hipotézis: Csík számos téren viseli a hagyományos, premodern típusú társadalmak tulajdonságait, ez szoros összefüggésben áll az itt élők vallásosságával is.

Székelyföld a mindenkori nyugati kultúra és Magyarország peremvidékének számított. A gazdasági elmaradottságának köszönhetően a helyi társadalom még ma is nagyon sok szempontból a hagyományos vagy premodern társadalom jellemzőivel írható le. A szocializmus időszaka alatt a térségben zajló erőszakos modernizációt a rendszerváltás után a hagyományos életvezetéshez történő visszatérési kísérlet jellemzi. A hagyományos vagy premodern típusú társadalom egyértelműen hozzájárul az itt élők vallásosságához, erősíti és konszolidálja a hagyományos típusú vallásosságot. Ennek megfelelően az itt élők vallásosságában a premodern típusú vallásosság számos jegyét találjuk meg.

A dolgozat kilenc fejezetre tagolódik, ebből hat részletezi a témához kapcsolódó történelmi és kutatási adatokat. A bevezető fejezetek után a harmadik fejezet Székelyföldet, ennek történelmét, sajátosságait, lakóiról alkotott képét, illetve a Csíki Régiót, ennek vallástörténetét mutatja be. A negyedik fejezet a kutatás kérdéskörtevéseit, hipotéziseit tartalmazza, az ötödik a kutatás módszertani jellemzőit írja le. A hatodik fejezet mutatja be az empirikus kutatás eredményeit, a hetedik fejezetben a dolgozat következtetéseit és a kutatás eredményeit foglaltam össze. Végül az nyolcadik, forrásjegyzéket tartalmazó fejezetet követően a dolgozat mellékletei az empirikus kutatáshoz használt kérdőívet, valamint a fontosabb statisztikai elemzések részletes bemutatását tartalmazzák.

2. Követett módszertan

A dolgozat történeti és elméleti részében szakirodalmi feldolgozás alapján mutattam be Székelyföldet és ennek részét képező Csík történelmét, az itt lakók vallásosságához köthető társadalomtörténeti tényeket. Csík mai lakóinak vallásosságát egy survey típusú felmérés adatai alapján elemzem. A 2010 tavaszán Prof. Dr. Tomka Miklós (†2010 november) szakmai, és Prof. Dr. Dr. Paul M. Zulehner által vezetett bécsi Pastorales Forum anyagi támogatásával egy 613 főre kiterjedő vallásszociológiai, kérdőívezésre alapuló felmérést végeztem a Csíki Régióban. A kutatási tervben megfogalmazott cél kettős volt: egyrészt Csík társadalmának vallásossági mutatóit összehasonlítani Közép-Kelet Európa (ezen belül elsősorban Románia és Magyarország) országainak mutatóival, másrészt magyarázatot keresni, találni Csík nagyfokú vallásosságára - ami már az előzetes kutatásokból és a helyi társadalom „közhangulatából”, megfigyeléséből is sejthető volt. Az összehasonlíthatóság miatt kutatásom során az Aufbruch 2007-es kutatás során használt kérdőívet vettem alapul. Abból a célból, hogy Csík sajátosságait is felszínre tudjam hozni hipotézisekben fogalmaztam meg a helyi társadalom azon sajátosságait, amik hatással lehettek és lehetnek a vallásosságra. A hipotézisek felállításában a térség történelmének szakirodalmára, valamint korábbi mélyinterjúk vallásszociológiai kutatásaim eredményeire támaszkodtam.

A kutatás alanyai 18 év fölötti, római katolikus vallású személyek voltak. A mintavétel során településtípus – rétegzés és valószínűségi mintavételt alkalmaztam. Az adatbevétel követően a minta nem és életkor szerinti súlyozására volt szükség. Az adatfeldolgozást az SPSS 19-es statisztikai program segítségével végeztem.

3. Új eredmények

3.1. Vallásgyakorlat

Az empirikus kutatás során részletes leírását kaptam a csíkiak egyéni és közösségi vallásgyakorlata gyakoriságának. Az eredmények statisztikai feldolgozása után a következő eredmények születtek:

- Összehasonlítva az erdélyi, magyarországi, romániai adatokkal a vallásosság különböző dimenziói mentén magasabb értékek jellemzik a csíkiakat. A csíkiak gyakrabban járnak templomba, gyakrabban imádkoznak mint a Románia, Magyarország vagy Közép-Kelet-Európa lakói. Csíkról megállapíthatjuk, hogy a régió lakosságának egésze gyakori vallásgyakorlattal jellemezhető.
- A vallásgyakorlat összefüggésben áll a nemmel, lakóhely nagyságával, iskolai végzettséggel, részben az életkorral és jövedelemmel, és rendkívül nagy hatással van rá a gyermekkori szocializáció. Legnagyobb valószínűséggel a kis vidéki településen és/vagy alacsony iskolai végzettséggel rendelkező és/vagy idősebb korosztály női képviselői járnak minden héten templomba. A vallásgyakorlatot leginkább „ritkító” tényezők: férfi nemhez való tartozás, csíkszeredai lakóhely, és/vagy magas iskolai végzettség, és/vagy fiatal felnőtt életkor, kiemelkedő jövedelem és/vagy a gyermekkori vallásos szocializáció hiánya.
- Ugyan az egyéni és közösségi vallásgyakorlat szorosan összefügg, és a hívek nagy többségében mindkettő szerves része az életvezetésnek, elemzésem során sikerült azonosítani néhány olyan tényezőt, ami eltérő módon hat a két típusú vallásgyakorlatra. Vannak közös befolyásoló tényezők: a nemi hovatartozás és a vallásos szocializáció, vannak azonban olyanok is, amik az egyikre inkább hatással vannak, mint a

másikra: iskolázottság a templombajáráásra, a lakhely típusa és az életkor az imagyakoriságra.

- A csíkiak hite a katolikus tanítás elemeiben egyértelműen erős, ugyanakkor várakozással ellentétben kis mértékben „kevert” és „válogatott”.
- A hittartalom tekintetében főkomponens elemzéssel – a nyilvánvalóan erős katolikus hitrendszer mellett – ennek többrétűségét, valamint a katolikustól eltérő tanítások nem egykönnyen leírható és általánosítható jelenlétét mutatja ki. A hitelemek belső struktúrája: a „mágikus”, „katolikus”, „túlvilág”, „ezoterikus” és a „valamiben hinni kell” kategóriák mentén értelmezhető.
- A csíkiakat jellemző adatok egy része a Romániát jellemező értékekhez, másik része a katolikusok általános Közép-Kelet Európai jellemzőihez állnak közel. Csíkban azonban a legtöbb dimenzió mentén a legmagasabb értékeket kapjuk, így a “romániai katolikusság” szükséges, de nem elégséges magyarázata az itt élők kiemelkedő vallásosságának.

3.2. Vallásosság és székely identitás

- Csíkban az erőteljes regionális identitástudat egyrészt múltba gyökerező, másrészt a jelenkori identitásépítő folyamatoknak köszönhető.
- A csíkban élőknek rendkívül erős az otthon szeretete és a lokális identitása
- Habár a jelenkori identitásépítésnek fontos eleme a térség katolicitásának hangsúlyozása, várakozással ellentétben az itt élők identitása a lakhely szeretetével, otthonosságérzéssel, önrendelkezésben való hittel jellemezhető erőteljesen és sokkal kisebb mértékben etnocentrista attitűddel.

- A vallásosság a lokális tér iránti ragaszkodással mutat összefüggést és nem a székeltség iránti elfogult szemléletmóddal. - az „otthonosság” érzése szoros kapcsolatban áll a vallásgyakorlattal és keresztény hittel, a vallásos önbesorolással és részben az egyházzal való megelégedettséggel.
- Az „etnocentrizmus” megléte, hiánya vagy „normál” léte semmilyen kapcsolatban nincs azzal, hogy milyen gyakran jár valaki templomba, vallásosnak tartja-e magát vagy sem, gyenge összefüggést mutat a keresztény hittel és határozott összefüggés mutat az egyház kritikus megítélésével.
- Kiindulási hipotézisemet, mely szerint a székelty identitást hangsúlyozó, esetleges etnocentrista attitűdök és a vallásosság különböző dimenziói közt összefüggések vannak, fölül kell bírálnom: a vallásosságnak az erőteljes regionális identitással, a lokálpatriotizmussal van kapcsolata, nem pedig etnocentrista attitűdök meglétével vagy hiányával.

3.3. Az egyház megítélése, társadalmi legitimitációja

- A történelmi beszámolók arról tanúskodnak, hogy Csíkban az egyház mindenkor aktív szerepet vállalt nem csupán az oktatás és kultúra, hanem a politikai élet, majd a kisebbségvédelem területén is.
- A térségben jelenleg az egyház kiépített oktatási, szociális intézményrendszerrel rendelkezik, jelentős a katolikus médiumok jelenléte is
- Csíkban az egyháznak hívekre gyakorolt hatása a kultúra, hit- és erkölcs-rendszer területén kétségbevonhatatlan.
- A térség lakói kiemelkedő módon támogatják, hogy az egyház életük olyan területén is tevékenykedjen és véleményt formáljon, ami nem

tartozik szorosan a pasztorációhoz. Ezt a támogató magatartást elsősorban az egyházzal való kapcsolattartás, a templombajárási gyakoriság határozza meg, úgy is mondhatjuk, hogy minél közelebről ismeri valaki az egyház tevékenységét, minél intenzívebb kapcsolatban áll vele, annál pozitívabb képpel rendelkezik róla, vagy annál nagyobb belső késztetést érez, hogy az egyházzal jól járjon.

- Az empirikus eredmények szerint Csíkban a fontosabb közéleti személyiségek közül a papok rendelkeznek a legnagyobb szimbolikus tőkével. A térségben a papságnak fontos közéleti szerepe van, számos tekintetben és településen a helység leginkább elismert és értékelt személyiségei.
- Csíkban a közéleti intézmények közül az egyház vezet a relatív bizalom tekintetében, nagyon sokan tőle várják életük „profán” jellegű nehézségeire is az intézményes választ, ennek megfelelően többnyire keveslik a katolikus intézmények számát a térségben.
- Az egyházzal tartozó közösségi és lelkesítő mozgalmak közül főként a hagyománnyal rendelkező, a népi vallásosságához közel álló társulatok, közösségek a népszerűek.
- Egyértelműen állíthatjuk tehát, hogy az egyház egyike Csík legfontosabb, az itt élőknek legnagyobb hatással levő intézményének. Ugyanakkor arra utaló jelek is vannak, hogy az egyház pozitív megítélése némiképpen csökkent az elmúlt években, a kommunizmusban és a rendszerváltást követő, szociálisan rendkívül válságos időszakban az egyház által felhalmozott szimbolikus tőke veszíthet erejéből a társadalmi konszolidáció időszakában, valamint a „szakralitás” narratíváján túllépő realitás talaján.

3.4. Csíksomlyó és a Mária-tisztelet

- Történelmi evidenciának tekinthetjük, hogy a Csíksomlyói Kolostor évszázadokon át Csík vezető kulturális, oktatási és gazdasági intézménye volt, amely döntően hozzájárult a térség katolicitásának megőrzésében.
- Az empirikus kutatás adatai mindemellett azt is bizonyítják, hogy a ferencesek a jelenben is rendkívül fontos szereplői a vallásos kultúra megőrzésének és továbbításának.
- A kérdőíves kutatás alapján bizonyossággal állíthatjuk, hogy a ferencesek tevékenységének és az ehhez szorosan kapcsolódó Csíksomlyónak, Kegyszobornak, Szent-Antal tiszteletnek nem csupán a múltban volt vallásosság-, kultúra-, és társadalomformáló ereje, hanem a jelenkori csíki társadalomnak, az itt élők vallásosságának is egyik legmeghatározóbb tényezőjét alkotják.
- Ahogyan Csíksomlyó földrajzilag a térség centrumában helyezkedik el, úgy a Csíksomlyói Szűzanya az itt élők hitének, vallásgyakorlatának központi alakja.

3.5. Értékrendszer, hagyomány, szokások és vallásosság

- A történészek meglátása szerint a konzervatív gondolkodás, a törvények és szokások szakralizálása a térség történetét jelentős mértékben befolyásoló és alakító attitűdök voltak a történelem folyamán.
- A kérdőíves kutatás során a jelenséget egy olyan változó-együttes létrehozásával vizsgáltam, ami a csíkiak lokálpatriotizmusát, szokásokhoz, hagyományokhoz való ragaszkodását, a társadalmi kontroll hatását és a térségi önrendelkezéstről alkotott véleményét tartalmazta.

- Az alkalmazott klaszterelemzés a válaszadókat két csoportba osztotta. Az elsőbe a megkérdezettek több mint kétharmada tartozik, ők minden bevont változó mentén magasabb értékekkel jellemezhetők, mint a második csoport tagjai, ugyanakkor ők bizonyulnak vallásosabbnak is.
- Az elemzés során fontos megkülönböztető tényezővé vált, hogy az egyének életében Csík mint az érzelmi, mentális és cselekvési életter centruma létezik-e, vagy a lokális kötődés kisebb mértékű és az egyén tágabb horizontokban értelmezi életét. Az erőteljesebb vallásossággal jellemezhetőek egyben szorosabban kötődnek szülőföldjükhöz, fontosabbnak tartják a társadalmi kontrollt, nagymértékben ragaszkodnak az ősök szokásaihoz és hagyományaihoz és úgy gondolják, hogy térségnek az önrendelkezés javára válna. A kisebb mértékű vallásossághoz mindezen tényezők alacsonyabb mértéke társul.
- Nincs megalapozott okunk azonban arra, hogy a „közösségbe gyökerezettség” és a vallásosság intenzitása között ok-okozati kapcsolatot tételezzünk fel. Sokkal inkább az tűnik helyes megállapításnak, hogy a két jelenség között együttjárás van, nagy valószínűséggel mindkettő további háttértényezőkre vezethető vissza. Azt a következtetést mindenképpen levonhatjuk, hogy a csíki társadalom többsége tradicionalista értékeket tart fontosnak, és ennek része, vagy ehhez társul a vallásosság is.

3.6. Hagyományos társadalom és vallásosság

- A térség, történelme folyamán mindenkor periférikusnak volt tekinthető, ennek főként gazdasági jellege jelentősen meghatározta és meghatározza a jelenben is az itt élők társadalomtípusát, életmódját.

- A modernizációs kísérletek félbeszakadtak, ennek következtében (is) a térség lakói többségében ma is rurális környezetben élnek, relatív alacsony az iskolai végzettségük és jövedelmük, a rendszerváltást követően pedig a hagyományos életformához való visszatérés vált általánossá.
- A nagyvárosi életforma hiánya mellett a térség tradicionális jellegét azok a „mentális térben” (is) lezajló folyamatok is erősítik, amelyek a hagyományok, népszokások, ünnepek rehabilitását célozzák és amelyek - a globalizált, fogyasztói életmóddal szemben, vagy ezt kiegyensúlyozva - a hagyományos életforma pozitívumait hangsúlyozzák, akár azt is mondhatjuk, hogy „posztmodern” módon.
- A felmérés eredményei nem mutatnak jelentős vallási individualizációs folyamatot a térségben, az „egyháziasan vallásosak” körébe sorolható a megkérdezett csíki katolikusok közel háromnegyede, a többiek az egyéni és közösségi vallásgyakorlat típusaiból fölállított sokszínű kategóriák között oszlanak meg.
- A kutatás eredményei alapján azt láthatjuk, hogy a csíkiak többségét vallásos környezetük, viselkedésmódjuk, érzelem- és gondolkodásmódjuk a hagyományos és hagyomány utáni vallásosság kétpólusú tengelyén a rendelkezésünkre álló mutatók alapján a hagyományos vallásosság irányába mozdítja el.
- Az általánosan gyakori és erős vallásos szocializáció, a hitbéli állandóság, a gyónás és áldozás közötti szoros kapcsolat és a nagy többség esetében ezeknek nagyobb ünnepekre való korlátozódása, egy kevésbé személyes istenképre utaló jegyek, valamint a többség esetében a kötött imák gyakorlása és más imaformák népszerűtlensége mind annak statisztikai valószínűségét növelik, hogy a csíkiakhoz közelebb áll a

hagyományos, kollektív típusú, mint a modern, személyes átélésre alapozó, individualista vallásosság.

Összegzés:

Dolgozatomban fölvezettem azokat a tényezőket, amelyek meglátásom szerint Csík lakóinak vallásosságához hozzájárulnak. Ezeket a tényezőket történelmi keretbe helyeztem, megpróbáltam feltérképezni mindazokat - az itt lakók múltjában, társadalomtörténetében gyökerező - hatásokat, amelyek a jelenbe is kisugároznak. Ezt követően empirikus adatok alapján részletesen bemutattam a vallásosság jelenben megmutató azon dimenzióit, amelyek a történelmi hagyománnyal összefüggésben lehetnek.

Bízom abban, hogy munkám segítséget nyújthat térségi kulturális, gazdasági és politikai vezetőknek abban, hogy munkájukat jobban összehangba hozzák az itt élők életét markánsan meghatározó vallási értékekkel és szokásrenddel. És abban is bízom, hogy az egyház vezetői és munkatársai számára is kiinduló pontokat sikerült fölvezetnem pasztorációs tervek és stratégiák kidolgozásához. Reményeim szerint a Csíkban még létező „keresztény társadalom” meglazuló falain átáramló posztmodern kor nem emberi, erkölcsi és vallási anómiába fog torkolni, hanem felkészülten éri azt a csíki közösséget, amely – felhalmozott kulturális és vallási hagyományai által - most még egyértelműen helyzetelőnyben van.

4. A témában végzett publikációs tevékenység

- Fejes Ildikó: Vallásgyakorlat és hit. Vizsgálódások csíki katolikusok körében. In. Szerk. Bíró A. Zoltán – Kiss Adél: Tértség – Fejlesztés – Tudomány. A KAB Alkalmazott Társadalomtudományi Szakbizottságának konferenciája, Csíkszereda, 2010. november 12. Státus Kiadó 2011, pp. 40-50, ISBN 978-606-8052-38-0.
- Fejes Ildikó: Csík vallásosságának társadalmi és történelmi gyökerei. Egy térségi vallásszociológiai kutatás kiindulópontjai. In. Szerk. dr. Szép Sándor: Doktorandusz fórum 2010. Ed. Cermi, 2010, pp. 47-55, ISBN 978-973-667-387-0.
- Fejes Ildikó – recenzió: (szerk.) Gereben Ferenc: Vallásosság és kultúra. In. Keresztény Szó, 2010/2, pp. 23-24, ISSN: 1220-630X
- Fejes Ildikó: Vallási individualizáció a csíkszeredai katolikusok körében. In. Erdélyi Társadalom, 2007/1, pp. 73-103, ISSN: 1583-6342
- Fejes Ildikó: A premodern vallásgyakorlók. In. Szerk. Bíró A. Zoltán: Állapotok és változások. Ed. Alutus Kiadó Csíkszereda, 2006, pp. 193-210, ISBN : 973-7875-26-5
- Fejes Ildikó – Jakab Judit: Korlátozások a fogyasztásban. A böjt. In. Székelyföld - kulturális folyóirat, 2004/4 . pp: 91-112, ISSN: 1453-3871

A témában végzett további kutatási tevékenység:

- Szakmai szintézis a székelyföldi térségben folytatott, az egyházakkal és vallásossággal kapcsolatos kutatási programok és szakmai publikációk eredményei alapján. - Junior ösztöndíj pályázat MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram Kuratóriuma támogatásával - 2006